

УДК 342.9:378

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ АКРЕДИТАЦІЇ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

**Л.В. ГОЛОВІЙ, кандидат юридичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України¹**

У статті досліджується проведення акредитації навчальних закладів у США, розглянуто види акредитації та стандарти, яким повинні відповідати навчальні заклади та програми, що підлягають акредитації.

Акредитація, акредитаційні органи, вища освіта.

Акредитація як невід'ємна складова системи вищої освіти з'явилася у США й сьогодні визнана як один із головних засобів визначення й покращення якості вищої школи. **Метою** цієї публікації є дослідження процедури акредитації навчальних закладів у США.

Зародження акредитації навчальних закладів США відноситься деякими авторами на кінець XVIII ст. Так, в одній із праць (*Selden W.K., Porter H.V., Accreditation: Its Purposes and Uses / COPA. Washington, USA, 1979. P. 1*) зазначається, що у 1787 р. керівництво штату Нью-Йорк зобов'язало Раду правління навчальних закладів штату щорічно направляти своїх представників у кожний коледж для перевірки діяльності з наданням звітів у вищий законодавчий орган штату [1, с. 59].

Саме в США було започатковано акредитацію як процес оцінювання якості післясередньої освіти шляхом встановлення відповідності до визначених стандартів. Ідея акредитації належить вищим навчальним закладам. А саме, в кінці XIX ст. хаос у системі освіти, який став результатом децентралізації управління вищою школою та відсутності серйозних обмежень з боку штатів, досяг таких розмірів, що постала необхідність в упорядкуванні системи. За ініціативою провідних університетів і коледжів у 80–90-х рр. минулого століття в США «було створено 6 регіональних добровільних об'єднань, членство в яких обумовлювалося наявністю визначених стандартів» [2, с. 169].

До середини XX ст. акредитаційні органи, а їх на той час уже стало значно більше, працювали переважно самостійно, без взаємних зв'язків. У 1949 р. були створені перші агентства для координації акредитаційних дій. Однією з них була Національна комісія з акредитації. Вона прийняла процедуру акредитації, яку визнали й стали застосовувати більшість акредитаційних агентств. З метою вдосконалення політики й процедур акредитації в цьому ж 1949 р. Національний комітет регіональних акредитаційних агентств та інші організації були об'єднані в регіональні

комісії. У 1969 р. Національний комітет регіональних акредитаційних агентств стає Федерацією регіональних акредитаційних комісій вищої освіти. У 1975 р. Національна комісія з акредитації й Федерація регіональних акредитаційних комісій вищої освіти об'єдналися в Раді з акредитації післясередньої освіти [3, с. 116].

У США акредитацію вищих навчальних закладів проводять акредитаційні органи, асоціації або агентства, які є незалежними асоціаціями регіонального або національного масштабу, розробляють критерії та здійснюють оцінку вищого навчального закладу на предмет відповідності його встановленим критеріям.

Усі акредитаційні асоціації мають на меті оцінку результатів діяльності навчальних закладів або програм стосовно їх заявленої головної мети та стандартів конкретного акредитаційного органа, а також стосовно поліпшення якості освітніх послуг, які надаються навчальними закладами або програмами, акредитованими цими асоціаціями. Акредитаційні асоціації працюють за п'ятиступеневими програмами, спрямованими на забезпечення якості освітніх послуг:

1. Навчальний заклад проводить аналіз своєї діяльності та пропонує свій звіт акредитаційному органу, який обов'язково повинен містити головну мету навчального закладу, характеристику його освітніх програм та професорсько-викладацького складу, аналіз забезпечення інформаційними та матеріальними ресурсами, перелік послуг, які надаються студентам.

2. Акредитаційна асоціація проводить інспекційний візит у навчальний заклад групою викладачів, професорів та наукових співробітників, обраних акредитаційним агентством або асоціацією, метою якого є перевірка викладеного у звіті та внесення власних пропозицій щодо удосконалення роботи навчального закладу. Комісія представляє свій звіт на розгляд керівництва акредитаційної асоціації.

3. Керівництво асоціації приймає рішення щодо акредитації навчального закладу або відмовляє в акредитації.

4. Акредитований навчальний заклад (програма) подає щорічний звіт до керівництва акредитаційної асоціації про результати діяльності навчального закладу або програми.

5. Процедура переакредитації відбувається кожні 3–5 років [4].

Кожний акредитаційний орган має свої особливі вимоги, але існують стандарти, яким повинні відповідати всі навчальні заклади та програми, що підлягають акредитації, а саме:

1. Мати загальну заявлену головну мету (місію) та конкретні завдання або програми навчального закладу, містити загальну характеристику студентів, яким надаються освітні послуги.

2. Здійснювати контроль за навчальними та фінансовими ресурсами, які потрібні для досягнення цілей та завдань.

3. Наймати кваліфікований професорсько-викладацький склад, здатний забезпечити відповідний рівень викладання.

4. Зараховувати на навчання студентів, рівень підготовки яких дає змогу досягти успіху.

5. Представляти навчальні програми в сучасній та доступній формі.

6. Бути ефективними в досягненні своїх заявлених цілей та підтримувати їх у майбутньому [5].

Інформація щодо акредитованих вищих навчальних закладів США подається у щорічному виданні «Accredited Institutions of Postsecondary Education».

У США існує два види акредитації: інституційна та спеціалізована. Інституційна (загальна) акредитація спрямована на заклад у цілому. У процесі оцінювання звертається увага на: ефективність управління, якість навчання та викладання, соціально-побутові умови студентів і викладачів, фінансові та матеріальні ресурси, кадрову політику. Інституційна акредитація в Америці здійснюється 9 комісіями регіональних асоціацій та 6 загальнонаціональними агентствами [6, с. 234]. Спеціалізований вид акредитації проводять загальнонаціональні професійні асоціації. При цьому основна увага приділяється контролю якості програм підготовки спеціалістів конкретної галузі. Іншими словами, об'єктом інституційної акредитації є заклад (коледж або школа) в цілому, у той час, як об'єктом спеціалізованої акредитації є конкретна навчальна програма. Зазначимо, що інституційну акредитацію називають «вертикальним», а спеціалізовану – «горизонтальним виміром вищої освіти» [7, с. 30].

Неакредитовані вищі навчальні заклади спочатку повинні пройти інституційну акредитацію. Після її проходження вони стають повноправними членами регіональних і національних асоціацій, які представляють інституційну акредитацію, беруть участь у розробленні критеріїв та в перевірці інших закладів. Після цього заклади вищої освіти звертаються до спеціалізованих агентств для отримання професійної акредитації.

Інституційна акредитація, в свою чергу, поділяється на регіональну та національну. Зумовлена історично система вищої освіти США, для якої характерна децентралізація управління вищою освітою, широка автономія університетів, відсутність єдиного адміністративного та методичного керівництва їх діяльністю, а також широке залучення громадсько-професійних організацій та об'єднань до формування обсягу і змісту певних курсів і контроль за якістю та рівнем освіти, зумовлюють регіональний характер акредитації в США. У Сполучених Штатах як національна, так і регіональна акредитація мають добровільний характер. Це означає, що навчальний заклад може обирати: бути акредитованим національним чи регіональним акредитаційним органом, бути акредитованим органом, який не є визнаним Радою з акредитації в галузі вищої освіти чи Департаментом освіти США, або ж бути взагалі неакредитованим. Однак акредитація та високий рейтинг навчального закладу на ринку освітніх послуг є запорукою його конкурентоспроможності. Процес акредитації навчальних закладів у США можна вважати цілком демократичним, оскільки уряд делегує через міністерства частину своєї влади вищим навчальним закладам та професіоналам з метою

оцінювання своєї роботи. Уряд, у свою чергу, контролює лише графік виконання акредитації та правил її проведення, готує аналітичні матеріали за результатами перевірки, а також співпрацює з конгресом США з метою отримання коштів для удосконалення системи акредитації. Таким чином, виникає баланс влади в тріаді «федеральний уряд – штат – професійні акредитаційні асоціації». Університети позбавлені централізації, а штати зберігають незалежність та дотримуються певних загальнонаціональних вимог до вищої освіти. Програмна акредитація акредитує окремі спеціалізовані або професійні програми, що дають право отримання ступеня, а також факультети чи школи, які входять до складу певного вищого навчального закладу. Часто подібні програми функціонують на базі вищих навчальних закладів, які вже мають інституціональну акредитацію. Орган програмної акредитації має бути членом Ради з акредитації в галузі вищої освіти або Асоціації спеціалізованих і професійних акредитаційних органів [8].

Втрата акредитації не означає закриття ВНЗ, але інформація про цей факт миттєво висвітлюється у пресі, обов'язково – у щорічних каталогах цього закладу та каталогах-довідниках для вступників до вищих закладів освіти і, безумовно, негативно впливає на престиж і репутацію ВНЗ: він може втратити свою конкурентоспроможність.

Позбавлення акредитації не відбувається раптово, а лише після декількох попереджень і зауважень та у випадку, якщо навчальний заклад неспроможний виправити ситуацію у наданий йому для цього час. Спочатку надається випробувальний термін (як правило, не менше одного року). Після його закінчення відбувається повторна експертиза, за висновками якої приймається рішення про надання акредитації, продовження випробувального терміну або про скасування акредитації. При цьому ВНЗ може достроково, до закінчення випробувального строку, запросити акредитаційну комісію, якщо недоліки, на які звернула увагу попередня перевірка, вже усунені. Усі витрати на проведення експертиз акредитаційної комісії несе ВНЗ, який перевіряється. Треба зауважити, що під час акредитації недержавних закладів у першу чергу перевіряються їх фінансовий стан, бібліотеки та матеріально-технічна база. На рейтинг ВНЗ також впливає академічний рівень професорсько-викладацького складу (штатного та запрошеного з інших закладів) [9, с. 166].

Перевірки акредитаційною комісією діяльності ВНЗ, її висновки та оцінки дуже корисні для навчального закладу тому, що їх здійснюють професіонали в галузі освіти (широко визнані провідні викладачі, науковці та керівники державних і недержавних закладів освіти). При цьому урядові та політичні установи, а також департамент освіти не мають повноважень давати директиви та контролювати те, що і як викладається. Тільки конкуренція та вільний ринок диктують необхідність або відсутність необхідності існування ВНЗ [9, с. 165].

Найбільш шанованими серед органів акредитації є створені самими ж університетами і коледжами шість великих регіональних асоціацій, які оцінюють ВЗО згідно з загальноприйнятими стандартами.

Отримання акредитації від цих асоціацій автоматично приводить до визнання достатньо високого рівня й дипломів, які присуджують акредитовані ВЗО. Аналогічні завдання виконують понад півсотні національних асоціацій, професійних об'єднань і спілок, які дістали статус визнаних органів для перевірки і підтвердження якості навчальних програм і присуджуваних кваліфікацій у межах своєї фахової чи дисциплінарної компетентності. Подібна структура системи оцінювання і кваліфікаційного забезпечення сприяє тому, що більшість ВНЗ мають кілька акредитаційних посвідчень. Але не бракує й невдач, які чи не отримали визнання, чи затримуються зі зверненням в асоціації акредитації після вичерпання дії терміну попередньої перевірки [10, с. 98, 99].

Проведений аналіз акредитації вищих навчальних закладів у Сполучених Штатах дає підстави зазначити, що акредитація є добровільним актом; здійснюється неурядовими організаціями; надається навчальним закладам на певний термін і має періодично поновлюватися; усі витрати за акредитацію несуть вищі заклади освіти, що акредитуються; в основі акредитаційного процесу лежить експертна оцінка відповідності діяльності закладу встановленим критеріям [3, с. 117, 118].

Аналіз процедури акредитації вищих навчальних закладів у США дав змогу встановити, що акредитація навчальних закладів в Україні здійснюється за подібною схемою: 1) проведення вищим навчальним закладом аналізу своєї діяльності на відповідність встановленим вимогам акредитації; 2) безпосередня робота зовнішніх експертів у вищому навчальному закладі; 3) підготовка зовнішніми експертами звіту про результати перевірки; 4) прийняття рішення про акредитацію відповідним органом.

Список літератури:

1. Северцев В.А. Аккредитация учебных заведений. Опыт США / В.А. Северцев, Б.Д. Чашихин. – М. : Изд-во МГАП «Мир книги», 1993. – 240 с.
2. Филлипова Л.Д. Высшая школа США / Л.Д. Филлипова. – М. : Наука, 1981. – 327 с.
3. Калашнікова С.А. Управління державним сектором вищої освіти в США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управ. : спец. 25.00.05 «Галузеве управління: управління освітою» / С.А. Калашнікова. – К., 1999. – 20 с.
4. Association of Specialized and Professional Accreditors : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aspa-usa.org>.
5. Council for Higher Education Accreditation : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chea.org>.
6. Чобіток В. Акредитація вищих закладів освіти / В. Чобіток, В. Щеховцев // Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / В. Зубко (ред.). – К. : KM Academia, 1997. – С. 229–253.
7. Долженко О. Институциональная оценка: стратегия качества : программа КРЕ / О. Долженко // Alma mater. – 1996. – № 2. – С. 28–31.

8. Малярчук О.В. Акредитація програм дистанційного навчання як інноваційний компонент менеджменту освіти США / О.В. Малярчук : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// nbuv.gov.ua](http://nbuv.gov.ua)

9. Романовський О.О. Теорія і практика зарубіжного досвіду в підприємницькій освіті України : моногр. / О.О. Романовський. – К. : Деміур, 2002. – 400 с.

10. Проблеми якості вищої освіти : моногр. – К. : Педагог. думка, 2007. – 231 с. – (Серія «Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми»).

В статье исследуется проведение аккредитации учебных заведений в США, рассмотрены виды аккредитации и стандарты, которым должны отвечать учебные заведения и программы.

Аккредитация, аккредитационные органы, высшее образование.

The article investigates the accreditation of educational institutions in the United States. The author considered types of accreditation and standards to be met by educational institutions and programs, which have to be accredited.

Accreditation, accreditation bodies, higher education.